

Karolina Cygan, Dorota Klembowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PROGRAM LEADER JAKO NARZĘDZIE WSPIERANIA ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH

LEADER PROGRAM AS AN INSTRUMENT FOR SUPPORT OF RURAL AREAS DEVELOPMENT

Słowa kluczowe: Leader, Lokalna Grupa Działania, obszary wiejskie, rozwój

Key words: Leader, Local Action Group, rural areas, development

Synopsis. W artykule zaprezentowano realizację programu Leader w nowej perspektywie finansowej 2007-2013. Od początku uruchomienia Programu Leader do końca 2009 r. do samorządów złożono 1373 wnioski na łączną kwotę 229,6 mln zł, co stanowiło 8,09% przyznanych środków. Najwięcej wniosków wpłynęło na działanie „Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja”.

Wstęp

W Polsce 93% powierzchni kraju zajmują tereny wiejskie, które zamieszkuje 38,9% ludności kraju. Zważywszy na fakt, że od roku 1990 liczba ludności w miastach zmniejszyła się o 258 tys., natomiast na obszarach wiejskich zwiększyła się o 321 tys. osób, można mówić o istotnym, zarówno dla rozwoju kraju jak i społeczeństwa polskiego, znaczeniu obszarów wiejskich [Rocznik Demograficzny 2009]. Procesy zachodzące na obszarach wiejskich każdorazowo znajdują odzwierciedlenie w całym społeczeństwie. Dlatego też obszary wiejskie w Polsce wymagają szczególnej uwagi, a podejmowane działania powinny być skoncentrowane na celach podnoszących warunki i jakość życia mieszkańców.

Poziom rozwoju poszczególnych regionów Polski jest bardzo zróżnicowany. Wynika to nie tylko z położenia regionów, ale również z warunków klimatycznych i geograficznych, niekorzystnej struktury gospodarki (dominacja rolnictwa, przemysłów schyłkowych), niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury i niskiego poziomu kwalifikacji zawodowych ludności [Wojtaszczyk 2005]. Mechanizmem wyrównania tych różnic jest polityka strukturalna prowadzona na poziomie państwa, jak i na szczeblu regionów. Programy Unii Europejskiej jako instrumenty tej polityki mają pomóc władzy słabiej rozwiniętych regionów w rozwiązywaniu problemów społeczno-ekonomicznych. Jednym z przykładowych programów, który niejako specjalnie został poświęcony wielofunkcyjnemu rozwojowi obszarów wiejskich, jest Leader – stwarzający możliwości wykorzystania szans w rozwoju obszarów wiejskich oraz warunków sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu potencjału rozwojowego, jaki pojawił się w wyniku akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej.

Lokalne Grupy Działania w Programie Leader w latach 2004-2006

Inicjatywa Unii Europejskiej Leader w Polsce wdrażana była w ramach Pilotażowego Programu Leader+ (PPL+) jako działanie 2.7 Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO): „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Przedsięwzięcia były skupione przede wszystkim na:

- wspieraniu potencjalnych partnerstw w tworzeniu i rejestrowaniu lokalnych grup działania (LGD w formie fundacji, stowarzyszenia lub związku stowarzyszeń), które miały obowiązek być reprezentacją mieszkańców danego terenu obejmującego obszary wiejskie,
- opracowaniu Zintegrowanych Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW),
- zdobywaniu umiejętności poprzez szkolenia (schemat I).

Od momentu powstania LGD rozpoczęły realizowanie projektów w ramach ZSROW (schemat II). Działania koncentrowały się głównie na rozwoju turystyki, ochronie i promocji środowiska

przyrodniczego, krajobrazu i zasobów historycznych, a także popularyzacji i rozwoju produktów regionalnych.

W ramach schematu I beneficjenci mogli uzyskać pomoc w wysokości 150 tys. zł, natomiast w schemacie II LGD mogła ubiegać się dofinansowanie w wysokości 750 tys. zł. Liczba złożonych wniosków (w schemacie I – 249 i w schemacie II – 187), jak i liczba podpisanych umów (odpowiednio: 167 i 149) świadczy, że zainteresowanie programem jest bardzo duże, co wskazuje na potrzebę realizacji tego instrumentu wspierania rozwoju w przeszłości.

Stan realizacji wybranych działań wdrażanych w ramach Leader'a w nowym okresie programowania 2007-2013

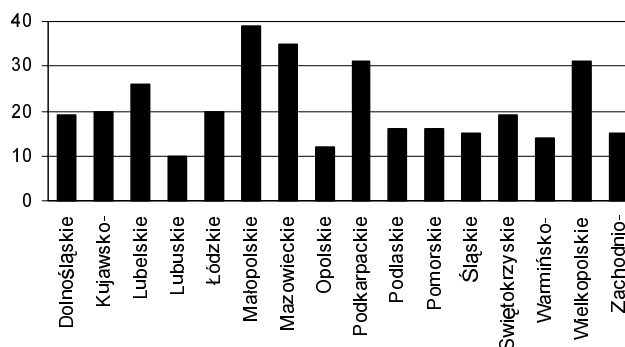
W 2007 roku rozpoczął się nowy okres programowania, a także nowa perspektywa budżetowa, która umożliwiła ukierunkowanie środków finansowych pochodzących z nowo powstałego Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) na wzrost gospodarczy, tworzenie miejsc pracy oraz zrównoważony rozwój polskiej wsi. W ramach EFRROW w Polsce realizowany jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 w ramach, którego wdrażana jest oś 4 Leader. Należy podkreślić, iż do tej pory program Leader wdrażany był w Polsce jako działanie SPO: „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”. Natomiast w obecnym okresie programowania Leader stał się częścią PROW dzięki czemu jest instrumentem realizacji polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

Liczba LGD w nowym okresie programowania zasadniczo wzrosła ze 149 funkcjonujących w schemacie II do 338 uprawnionych do ubiegania się o środki na realizację celów zapisanych w lokalnej strategii rozwoju (LSR). Najwięcej LGD wybrano w województwie małopolskim, następnie w mazowieckim, podkarpackim i wielkopolskim (rys. 1). Lokalne grupy w tych czterech regionach stanowią 40% wszystkich LGD wybranych do udziału w PROW 2007-2013. Najmniej grup funkcjonuje w województwie lubuskim (tylko dziesięć), jednak warto podkreślić, że spośród tej liczby cztery działają na obszarze więcej niż jednego województwa, co stanowi jedną piątą wszystkich międzywojewódzkich LGD w Polsce [PROW 2009-2013].

Najwięcej nowych grup w stosunku do już istniejących powstało w województwach lubelskim, mazowieckim, opolskim oraz podkarpackim. W wymienionych województwach liczba nowych LGD jest ponad dwukrotnie wyższa od liczby uczestniczących w PPL+. LGD obecnie obejmują 278 235,7 km² powierzchni kraju, co stanowi 93,22% obszaru uprawnionego do korzystania z wsparcia ze środków PROW 2007-2013.

Leader jest podejściem do rozwoju obszarów wiejskich, polegającym na oddolnym opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską LSR obszarów wiejskich oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby, wiedzę i umiejętności przedstawicieli środowisk lokalnych. LGD ze względu na swój społeczny charakter ma duży kapitał publiczny, który wsparty dotychczasowym doświadczeniem stanowi podstawy do aktywnego udziału w kreowaniu i finansowaniu rozwoju gmin i regionów.

Środki finansowe przeznaczone na oś 4 Leader powinny wspierać cele pozostałych osi (w szczególności osi 3), ale również odgrywać ważną rolę w horyzontalnym priorytecie poprawy zarządzania i mobilizacji wewnętrznego potencjału rozwojowego obszarów wiejskich. Oś Leader odpowiada strategicznej wytycznej Wspólnoty: Budowanie lokalnych zdolności zatrudnienia i różnicowania [Dz. Urz. UE L 55 z 20.2.2006]. Art. 61 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obsza-

Rysunek 1. Lokalne grupy działania (LGD) wybrane do realizacji strategii rozwoju w ramach osi IV Leader według województw
Źródło: opracowanie własne na podstawie PROW 2007-2013. 2009.

rów wiejskich przez EFRROW [2005], zawierający definicję podejścia Leader, stanowi, iż program ten obejmuje przynajmniej:

- LSR dotyczące obszarów wiejskich o zasięgu mniejszym niż regionalny,
- lokalne partnerstwa publiczno-prywatne (LGD),
- oddolne podejście z kompetencjami decyzyjnymi po stronie LGD w sprawie opracowania i wdrażania LSR,
- wielosektorowe projektowanie i wdrażanie strategii oparte na interakcji pomiędzy uczestnikami i projektami z różnych sektorów gospodarki lokalnej,
- wdrażanie podejść innowacyjnych, projektów współpracy,
- tworzenie sieci partnerstw lokalnych.

Natomiast wsparcie w ramach osi Leder przeznaczone jest na „Wdrażanie lokalnych strategii”. Ma to na celu umożliwienie mieszkańcom obszaru objętego LSR realizacji projektów w ramach tej strategii, której priorytety powinny przyczynić się do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich m.in. przez wzrost aktywności lokalnych społeczności oraz stymulowanie powstawania nowych miejsc pracy. W ramach realizacji LSR, zatwierdzonych przez samorząd województwa, LGD wybiera projekty do realizacji w ramach środków przyznanych na realizację strategii. Pracownicy LGD pomagają wnioskodawcom w przygotowaniu projektów. Wnioski te mogą dotyczyć operacji kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3: „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”, w tym:

- Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- Odnowa i rozwój wsi,
- oraz innych projektów zwanych dalej małymi projektami, które niekwalifikują się do wsparcia w ramach działań osi 3, ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD [Łukaszewicz 2009].

Leader oraz „Odnowa i rozwój wsi” są podobne w swoich założeniach, a konieczność współpracy w nowym okresie programowania wynika również z tego, że PROW zakłada wzajemne zależności formalne w realizacji tych dwóch programów [Kłodziński 2008]. Realizacja działania „Odnowa i rozwój wsi” z zaangażowaniem LGD oraz mieszkańców tworzy warunki dla rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich i aktywizacji ludności wiejskiej przez wsparcie inwestycyjne przyznawane na realizację projektów związanych z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi oraz podniesieniem atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich.

Mieszkańcy wsi zainteresowani realizacją projektów inwestycyjnych w zakresie „Odnowy i rozwoju wsi”, zmuszeni są do zapoznania się z LSR i zaplanowania swoich projektów w taki sposób aby służyły rozwojowi całego obszaru objętego Leaderem. W związku z tym, pomysły społeczności oraz cele projektów powinny wpisywać się w LSR by ludność mogła uzyskać dofinansowanie z tytułu inwestycji w zakresie:

- budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów: pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- kształtowania obszaru przestrzeni publicznej,
- budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych,
- zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,
- odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,
- kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Nabór wniosków dla działania Leader rozpoczął się we wrześniu 2008 r. W Polsce, w przypadku osi 4 ze środków pochodzących z EFRROW można dofinansować do 80% kwalifikujących się wydatków publicznych.

W ramach działania „Odnowa i rozwoju wsi” w ośmiu regionach złożono 128 wniosków o łącznej kwocie 43,5 mln zł (tab. 1). W analizowanym okresie jedna trzecia złożonych wniosków pochodziła z województwa wielkopolskiego na kwotę stanowiącą 20,7 mln zł (co stanowiło 48%

Tabela 1. Wnioski złożone w ramach działania "Odnowa i rozwoju wsi"

Województwo	Liczba	Kwota ogółem [zł]	Środki EFRROW [zł]	Średnia wartość wniosku [zł]
Lubelskie	11	1 514 366,29	1 055 672,00	137 669,66
Łódzkie	1	489 149,85	357 204,00	489 149,85
Mazowieckie	16	4 798 227,61	3 450 756,45	299 889,23
Opolskie	27	9 732 181,35	6 876 997,24	360 451,16
Pomorskie	18	4 720 738,37	3 055 771,53	262 263,24
Świętokrzyskie	7	1 398 456,38	989 180,40	199 779,48
Warmińsko-Mazurskie	1	155 880,39	116 910,29	155 880,39
Wielkopolskie	47	20 728 665,54	11 209 085,46	441 035,44
Razem	128	43 537 665,78	27 111 577,37	340 138,01

Źródło: Informacja miesięczna... 2009.

kwoty o którą ubiegali się wnioskodawcy). Jak wynika z danych w tabeli średnia wartość jednego projektu wyniosła 340 tys. zł. (tab. 1). W województwach o niskim poziomie rozwoju średnia wartość projektu jest znacznie niższa niż w innych regionach kraju. Rozstęp pomiędzy najwyższą i najniższą średnią wartością projektu wynosił 351 tys. zł.

Kolejną formą wsparcia Programu Leader jest działanie „Małe projekty”, którego ważnym elementem jest podnoszenie świadomości społeczności lokalnej, przez organizację szkoleń i innych przedsięwzięć o charakterze edukacyjnym i warsztatowym dla podmiotów z obszaru objętego LSR. Pomoc z zakresu „małych projektów” obejmuje obszerną kategorię wsparcia, która służy zrównoważonemu rozwojowi obszarów wiejskich. Między innymi przyczynia się do podnoszenia jakości życia mieszkańców przez umożliwienie dostępu do urządzeń komputerowych oraz organizację imprez kulturalnych rekreacyjnych i sportowych. Dofinansowaniem objęte są także działania sprzyjające rozwijaniu aktywności społeczności lokalnej, które promują lokalną twórczość kulturalną, kultywują miejscowe tradycje, obrzędy i zwyczaje, język regionalny i gwary oraz tradycyjne zawody i rzemiosła. Pomoc w zakresie „Małych projektów” dotyczy także rozwijania turystyki lub rekreacji. Beneficjenci projektów mogą ubiegać się o zwrot kosztów za utworzenie lub zmodernizowanie bazy informacji turystycznej oraz stron internetowych, przygotowanie i wydanie folderów oraz innych publikacji informacyjnych dotyczących obszaru objętego LSR. Dofinansowanie obejmuje również budowę, odbudowę lub oznakowanie małej infrastruktury turystycznej, w szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych lub biwakowych, tras narciarstwa biegowego lub zjazdowego, szlaków wodnych, szlaków rowerowych, szlaków konnych, ścieżek spacerowych lub dydaktycznych. Ponadto mieszkańcy mogą ubiegać się o wsparcie w zakresie zachowania, odtworzenia, zabezpieczenia lub oznakowania cennego, lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego, w szczególności obszarów objętych poszczególnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000. W odniesieniu do lokalnego dziedzictwa kulturowego i historycznego, podstawowe znaczenie mają działania wspierające odbudowę, albo odnowienie lub oznakowanie budowli i obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków. W celu zachowania i wzbogacenia zasobów historycznych środki przeznaczone na „Małe projekty” powinny wspierać regenerację dachów lub elewacji zewnętrznych budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, remont lub wyposażenie muzeów. W ramach działania społeczność lokalna może zadbać o ośrodki kulturalne takie, jak: świetlice wiejskie przez ich remont lub wyposażenie. Nadmienić należy, iż działanie inicjuje powstawanie, przetwarzanie lub wprowadzanie na rynek produktów i usług opartych na lokalnych zasobach, tradycyjnych sektorach gospodarki lub lokalnym dziedzictwie, w tym kulturowym, historycznym lub przyrodniczym, albo podnoszenie jakości takich produktów. Dzięki wsparciu możliwe jest wykorzystanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w celu poprawienia warunków prowadzenia działalności kulturalnej lub gospodarczej, w tym rolniczej.

W ramach działania „Małe projekty” złożono najwięcej, bo aż 553 wnioski na kwotę 11,8 mln zł. Analizując działanie można zaobserwować znaczne różnice w liczbie składanych wniosków w poszczególnych województwach. Jest to wynikiem zróżnicowanej aktywności mieszkańców obszarów objętych LSR, trudnościami wynikającymi z procedur oraz braku środków w ramach wymaganego wkładu własnego. Najwięcej wniosków złożyły lokalne grupy w województwie mazowieckim i wielkopolskim (68% wszystkich wniosków na kwotę 7,2 mln zł) (tab. 2). Średnia wartość projektu wyniosła 21,4 tys. zł. Najwyższą średnią wartość projektu była w województwie pomorskim i lubelskim.

Tabela 2. Wnioski złożone w ramach działania „Małe projekty”

Województwo	Ogółem	Udział [%]	Kwota ogółem [zł]	Środki EFRROW [zł]	Średnia wartość wniosku [zł]
Lubelskie	48	8,7	1 485 062,18	1 007 870,90	30 938,80
Łódzkie	14	2,5	273 297,75	218 638,20	19 521,27
Mazowieckie	220	39,8	3 610 941,46	2 888 753,17	16 413,37
Opolskie	63	11,4	1 272 805,57	893 244,06	20 203,26
Pomorskie	40	7,2	1 327 319,53	754 044,11	33 182,99
Świętokrzyskie	10	1,8	233 900,23	187 120,18	23 390,02
Wielkopolskie	158	28,6	3 603 646,14	2 127 022,66	22 807,89
Razem	553	100,0	11 806 972,86	8 076 693,28	21 350,76

Źródło: jak w tab. 1.

Odnosząc się do działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” w badanym okresie złożono 3 wnioski na łączną kwotę 162,9 zł, natomiast w ramach „Tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw” wpłynęło 6 wniosków o łącznej kwocie 595,5 tys zł [Informacja miesięczna... 2009].

W ramach programu Leader bardzo istotne jest działanie „Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja”, którego celem jest zapewnienie sprawnej i efektywnej pracy lokalnych grup. Mogą one uzyskać środki na realizację kosztów bieżących (koszty administracyjne związane z działalnością LGD) w zakresie:

- badań nad obszarem objętym LSR,
- informowania o obszarze działania LGD oraz o LSR,
- szkolenia kadr biorących udział we wdrażaniu LSR,
- wydarzeń o charakterze promocyjnym związanych z obszarem działania LGD i LSR,
- szkolenia lokalnych liderów,
- animowania społeczności lokalnych.

W ramach działania „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania” 343 LGD złożyło 681 wniosków na kwotę 173 mln zł, co stanowi 31,67% przyznanego limitu środków. Jak wynika z danych w tabeli 3 najwięcej środków otrzymują lokalne grupy w województwach: mazowieckim, małopolskim i dolnośląskim, w którym siedziby ma największa liczba LGD. Średnia wartość wniosku wyniosła 254,6 tys. zł. Największe przeciętne kwoty przypadające na jeden wniosek były w województwie dolnośląskim i świętokrzyskim, zaś najniższa – w łódzkim.

Tabela 3. Wnioski złożone dla działania „Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania”

Województwo	Liczba operacji	Liczba LGD	Kwota ogółem [zł]	Udział [%]	Średnia wartość wniosku [zł]
Dolnośląskie	38	19	19 279 775,92	11,12	507 362,52
Kujawsko-Pomorskie	40	20	9 299 683,63	5,36	232 492,09
Lubelskie	52	26	11 705 701,56	6,75	225 109,65
Lubuskie	21	11	5 087 869,60	2,93	242 279,50
Łódzkie	40	20	7 290 054,45	4,21	182 251,36
Małopolskie	80	41	18 776 223,42	10,83	234 702,79
Mazowieckie	71	36	19 090 558,30	11,01	268 881,10
Opolskie	24	12	5 981 010,58	3,45	249 208,77
Podkarpackie	62	31	14 015 624,80	8,09	226 058,46
Podlaskie	32	16	5 906 807,05	3,41	184 587,72
Pomorskie	32	16	8 457 638,45	4,88	264 301,20
Śląskie	30	15	7 843 541,72	4,52	261 451,39
Świętokrzyskie	38	19	14 079 208,65	8,12	370 505,49
Warmińsko-Mazurskie	28	15	6 340 135,96	3,66	226 433,43
Wielkopolskie	63	31	14 387 872,47	8,30	228 378,93
Zachodniopomorskie	30	15	5 811 144,74	3,35	193 704,82
Razem	681	343	173 352 851,30	100,00	254 556,32

Źródło: jak w tab. 1.

Wnioski

1. Program Leader pozwala społeczności obszarów wiejskich bezpośrednio decydować o celu na jaki zostaną przeznaczone środki już na etapie budowania priorytetów lokalnej strategii rozwoju (LRS). W związku z tym realizacja pożądaných przez społeczeństwo celów przyczynia się do zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego i aktywizacji ludności wiejskiej, a co za tym idzie poprawy jakości życia mieszkańców.
2. Od momentu uruchomienia Programu Leader do końca 2009 r. do samorządów złożono 1373 wnioski na łączną kwotę 229,6 mln zł, co stanowiło 8,09% przyznanych środków [ARMIR 2009]. Tak niskie wykorzystanie limitu środków, jest spowodowane tym, że w wielu regionach nie złożono jeszcze żadnego wniosku.
3. Najwięcej, prawie jedną trzecią środków wykorzystano na wsparcie działalności LGD. Natomiast najmniej projektów złożono w działaniach dotyczących wdrażania projektów współpracy i poddziałaniach związanych ze wsparciem dla mikroprzedsiębiorstw i różnicowaniem w kierunku działalności nierolniczej.
4. Najwięcej lokalnych grup działania funkcjonuje w województwie małopolskim, mazowieckim i wielkopolskim i z tych regionów najwięcej złożono projektów.

Literatura

- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007-2013) z dnia 20 lutego 2006 r., s. 27.
- Informacja miesięczna o realizacji PROW na lata 2007-2013. 2009: ARiMR, (narastająco od uruchomienia Programu na dzień 31.12.2009 r.).
- Kłodziński M.** 2008: Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie lat 2014-2020. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa, s. 112.
- Łukasiewicz K.** 2009: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w ramach Osi IV Leader Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. MRiRW, s. 3.
- PROW 2007-2013. 2009: Oś IV: Lokalne grupy działania i lokalne strategie rozwoju Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, s. 5.
- Rocznik Demograficzny. 2009: GUS, Warszawa, s. 72-73.
- Rozporządzenie Rady (WE) w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, z dnia 20 września 2005 r., nr 1698/2005, s. 25.
- Wojtaszczyk K.** 2005: Fundusze Strukturalne i polityka regionalna Unii Europejskiej. ASPRA-JR, Warszawa, s. 8.

Summary

In the article there was presented the realization of Leader Program in new financial perspective 2007-2013. From its beginning till the end in 2009 local governments received 1373 applications for total of 229,6 mld PLN, which was 8,09% of all grants. The most applications concerned the support for Local Action Groups and implementation of local strategies.

Adres do korespondencji:

mgr Karolina Cygan
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 41 82
e-mail: karolina_cygan@sggw.pl

mgr Dorota Klembowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 40 32
e-mail: dorota_klembowska@sggw.pl